UNTON SOTILASVIRKATALO

Huittisten pitäjässä oleva Karhiniemen Unton talo (7/12 manttaalia) mainitaan jo vuoden 1540 maakirjassa. Talon omistajana 1540-1553 oli Matti Unto ja 1554-1575 Esko Heikinpoika. Sitten talo joutui aatelisten hallintaan ja oli 1581-1686 rälssitilana Horn-, Kurki- ja Carpelan- suvuilla. Kaarle XI:n reduktiossa Unton talo peruutettiin kruunulle ja siitä tuli 1695 Porin läänin rykmentin välskärin virkatalo ja 1699 saman rykmentin everstluutnantin komppanian luutnantin virkatalo. Taloa ovat viljelleet monet lampuodit (tilanhoitajat).

Talon haltijoina 1700- luvulla ja 1800- luvun alussa on ollut kaksikymmentä upseeria (kapteeneja ja luutnantteja). Näistä mainittakoon seuraavat:

Kapteeni Odert Johan Gripenberg (1749-61). Hän osti sitten Ulvilasta Haistilan kartanon ja oli myös siellä Saaren sotilasvirkatalon haltijana. Hänen Untolla syntynyt poikansa Hans Henrik kohosi Suomen sodassa kenraalimajuriksi ja mainitaan Runebergin runossa Adlercreutz kahdesti ("jo vaipuu Gripenbergin miekka voittoinen" sekä "ja Gripenberg hän Hämeen poikiansa tuo").

Kapteeni Otto Reinhold Klingspor (1780). Hän oli myös Saaren virkatalon haltijana ja hänet tuomittiin Anjalan liiton miehenä viraltapantavaksi 1790.

Kapteeni Karl Johan von Konow (1802-06) ja kapteeni Gustaf Konstantin von Kothen (1806-15). Heidät mainitaan Vänrikki Stoolin runossa Döbeln Juuttaalla ("Grönhagen miettii, kylmä on von Kothen, Schantz ärjyy vain, ja Konow kiroaa." -- Grönhagen oli Karhiniemen Kouhin virkatalon haltijana sekä von Schantz oli Porista ja hänen isänsä oli ollut Ulvilassa Saaren virkatalon haltijana).

Suomen sodan jälkeen "jäädytettiin" ruotuväki, vain osa siitä kutsuttiin palvelukseen Krimin sodan aikana. Kun asevelvollinen sotaväki perustettiin 1881, lakkautettiin ruotuväki lopullisesti.

Suomen sodan jälkeenkin Unton virkatalo oli kruunun omistuksessa, mutta vuokratilana. Vuonna 1873 talon vuokraajaksi tuli Kalle Mustanen, joka otti sukunimekseen talon nimen Unto. Hänen tyttärensä oli Iida Unto, sittemmin Vainio. Kalle Unto kuoli 1889 ja hänen vaimonsa Anna Amanda oli kuollut jo 1886. Heiltä jäi seitsemän lasta, ja nyt perheen vanhin lapsi Vendla solmi avioliiton Frans Fredrik Martinantin (Unto) kanssa 1890.
Unton talo tuli 15.10.1918 annetun maanlunastuslain nojalla Unton perheen omaksi.

Eräitä mainintoja Unton talosta ja sen vaiheista

Unton taloon oli 1724 määrätty laitettavaksi puutarha. Pian kuitenkin todettiin, etteivät puut ja marjapensaat menestyneet hiekkamullassa. Silloin lampuoti sai luvan kylvää ruista maahan. Puutarha, kooltaan 40x52 kyynärää, kunnostettiin uudelleen vasta 1770-luvulla. -- Meidän muistimme aikana puutarha oli hyvin hoidettu ja rehevä.

Pitäjässä oli 1750- luvun puolivälissä vain yksi tuulimylly. Sen oli rakennuttanut kapteeni Odert Johan Gripenberg omaa tarvettaan varten Unton tilalle. Tästä tuulimyllyt yleistyivät niin, että niitä oli 1830- luvun puolivälissä jo yhdeksäntoista. Vampulassa oli yksi ja Kauvatsalla kolme ja lopuista viidestätoista oli ainakin kolmetoista Huittisissa ja kaksi lienee ollut Keikyässä.

Monet puustelleja hallinneista sotilashenkilöistä asuivat virkataloissaan. Poikkeuksena oli ehkä vain Isokahari, josta everstiluutnantti nosti vain tulot ja asui toisessa virkatalossaan eri pitäjässä. Erityisesti Torkin, Unton ja Tervaportin haltijat, mutta useat muutkin upseerit ja aliupseerit olivat uranuurtajia monella alalla. -- Kun ruotujakoinen armeija Suomen sodan jälkeen "jäädytettiin", saivat silloiset palkannauttijat pitää oikeutensa kuolemaansa asti. Sen jälkeen kruunu antoi virkatalot vuokraajille.

Suurimmista virkataloista kehittyi todellisia herraskartanoita. Ne olivat lampuoteineen, torppineen, rakennuksineen, maanviljelys- ja metsänhoitomenetelmineen ja herrasväen tapoineen sellaisia esikuvia tavalliselle talonpojalle, että ne houkuttelivat jäljittelemään niitä. Ne veivät kehitystä pitäjässä eteenpäin.

Huittisten komein rakennus oli aina siihen asti, kun iso pappila 1723 rakennettiin, Unton sotilasvirkatalon päärakennus. Sen oli välskäri Johan Tanto 1690 teettänyt omalla kustannuksellaan. Tämä herrasmies oli kaikin tavoin suurellinen. Virkatalon päärakennus oli 45 kyynärää pitkä, 10½ leveä ja sen korkeus oli 17 hirsikerrosta. Se oli vuorattu laudoilla ulkoa ja sisältä. Talossa oli kaksi ullakkoa, kaksi eteistä, kaksi kamaria, kaksi salia, sauna ja pakaritupa. Itäisessä salissa oli kuusi ikkunaa. Salin yläpuolella oli lämmittämätön tupa, jossa myös oli kuusi ikkunaa. Salia vastapäätä oli iso vierastupa, ja se oli siitä erikoinen, että siinä oli kaksinkertaiset ikkunat (harvinaiset vielä 1700- luvullakin). Rakennus oli uloslämpiävä.

Tämä rakennus oli päärakennuksena vuoteen 1741, jolloin rakennettiin uusi. Sekään ei ollut aivan vähäinen. Honkatukeista tehty "pytinki" oli 22½ kyynärää pitkä, 12¼ leveä ja 5½ korkea. Katto oli tuohesta ja turpeesta. Huoneita oli sali, kulmakamari, eteiskamari, keittiö, eteinen ja holvattu juomakellari muiden tilojen alapuolella. Kaikissa ikkunoissa oli kaksi ruutua ja kaksinkertaiset luukut, jotka yöksi käännettiin ikkunoiden eteen ja kiinnitettiin ruuveilla. Rakennus oli maalattu punamultavärillä ja rakennuksella oli matala kivijalka. -- Rakennus oli tehty niiden piirustusten mukaan, jotka 1730 oli vahvistettu noudatettavaksi koko valtakunnassa luutnantin virkataloja tehtäessä.

Päärakennuksen viihtyisyyttä parannettiin erottamalla rakennus pystyaidalla muusta pihasta. Päärakennuksen pihaan istutettiin 28 pihlajaa pihan kaunistukseksi. Talo pysyi hyväkuntoisena 1800- luvun alkupuolelle. Sen syrjäytti 1700- luvun lopulla tehty leivintuparakennus, jota suurennettiin rakentamalla sen toiseen päähän kaksi kamaria, eteinen ja sali. Ne olivat vierashuoneita.

Muistakin Huittisten sotilasvirkataloista voitaisiin esittää vastaavanlainen kehityskertomus, mutta Karhiniemen Unton tasolle ne eivät komeudessaan täysin yltäneet.

Lähteitä

Raimo Viikki: Suur-Huittisten Historia II, Lauttakylä 1973.

Kaarlo Wirilander: Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718-1810, Virkatalon haltijain luettelot, Helsinki 1953.

J. L. Runeberg: Vänrikki Stoolin Tarinat, Paavo Cajanderin suomennos.

Niilo Halla-Seppälä

(Majuri Niilo Aukusti Halla-Seppälä syntyi Saarijärvellä 16.11.1907 ja kuoli Kotkassa 18.9.1993. Tutkimus tehty 1970-luvun lopulla).

Kaarlo Vainio

Porin rykmentin everstiluutnantin komppanian luutnantin virkatalo Huittisissa Karhiniemen Unto

Virkatalon haltija	vuodet	myöhempiä vaiheita
Ltn Jakob Flackseen	1718-20	erosi 1720
" Johan Schlottmacher	1720-21	kapt, erosi 1731
Kapt Jakob Hougberg	1721-21	kapt, erosi 1727
" Johan Gustaf Spaak	1721-30	erosi 1727
Ltn Fredrik von Qvanten	1730-42	kaptltn, hukkui Tukholmassa 1743
" Klaes Gustaf von Köhler	1742-48	kapt, erosi 1759
Kapt Johan Amnorin	1748-49	(oli sotavankeudessa 1741-45) erosi 1749
" Odert Johan Gripenberg	1749-61	evl, erosi 1782. Virkatalona mm. Ulvilassa Saaren kartano 1777-82
" Ernst Wilhelm Tihlman	1761-70	maj, erosi 1779
" Otto Gustaf Finne	1770-74	erosi 1777
" Otto Henrik Dellwig	1774-79	-
" Henrik Gustaf von Knorring	1779-80	ev, erosi 1804
" Otto Reinhold Klingspor	1780-80	tuomittu virasta 1790. Virkatalona mm. Ulvilassa Saaren kartano 1788-90
" Karl Konstantin de Carnall	1780-83	-
" Konrad Henrik von Cräutlein	1783-91	joutui sotavankeuteen 1789 ja palasi 1790, evl, erosi 1797
" Nils Leonard Gripenberg	1791- 93	maj, erosi 1810
" Petter Gustaf Dellwig	1793-96	erosi 1796
" Isak Reinhold Sahlberg	1796-1802	joutui vangiksi 1789, maj, erosi 1805
" Karl Johan von Konow	1802-06	maj, erosi 1810
" Gustaf Konstantin von Kothen	1802-10	-

Lähteenä: Kaarlo Wirilanderin Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718 - 1810 virkatalonhaltijain luettelot.

Yllä olevat tiedot koonnut 1978 majuri Niilo Halla-Seppälä (1907-1993)

Kaarlo Vainio

Porin rykmentin everstiluutnantin komppanian majoittajan virkatalo Huittisissa Karhiniemen Kouhi

Virkatalon haltija		vuodet	myöhempiä vaiheita
Mjt	Mathias Hööker	1718-18	lippumies, alennettu sotamieheksi 1720
"	Henrik Roth	1721-22	(sotavankeudesta 1721), kuoli 1730
"	Ivar Klöv	1722-27	erosi 1727
Lpm	Niklas Bergh	1727-38	vääpeli, kuoli 1744
Mjt	Emanuel Reuter	1738-40	kuoli 1740
"	Krister Johan Lund	1740-41	kersantti, erosi 1747
"	Anders Knutström	1741-42	kuoli 1742
Lpm	Johan Roth	1742-42	vääpeli, kuoli 1780
"	Karl Henrik von Schrowe	1742-44	vääpeli, kuoli 1754
"	Otto Johan Schripp	1744-44	erosi 1744
Adj	Jonas Barfot	1744-49	Jämtlannin rykm:iin 1760
Kers	Isak Johan Pacchalen	1749-54	-
"	Fredrik Holmström	1754-59	Läsi-Pohjan rykm:iin 1759
Vänr	Gustaf Johan von Köhler	1759-76	Tykistörykmenttiin 1782
"	Johan Adolf Grönhagen	1776-78	evl, erosi 1810
"	Jakob Wilhelm Tihlman	1778-83	ltn, kaatui Porrassalmella 13.6.1789. Virkatalona silloin Kyrön komppanian Viljakkalan Hoppu
"	Elias Furuhjelm	1783-83	ev, erosi 1809 UudJR:stä
"	Adolf Johan Gregori von Konow	1783-89	ltn, kaatui Suoniemellä 1789
Mjt	Magnus Fredrik von Cräutlein	1789-1810	-

Lähteenä: Kaarlo Wirilanderin Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718 - 1810 virkatalonhaltijain luettelot.

Selite: Mjt = majoittaja (furerare) tehtävänä majoitus ja muonanhankinta

Lpm = lippumies, lipunkantaja (förare) samalla miehistön luottamusmies

Yllä olevat tiedot koonnut 1978 majuri Niilo Halla-Seppälä (1907-1993).